

Багнета С. В.
*студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ КОНФЛІКТНИХ ВІДНОСИН МІЖ СЛІДЧИМ ТА АДВОКАТОМ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В українській юриспруденції існує таке юридичне поняття, як «право на професійний захист».

Держава направляє діяльність правоохоронної системи для забезпечення цього права відповідно й до міжнародно-правових норм. Вперше, на цьому рівні було визначено право на правничу допомогу у Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 р. Згодом було формально закріплено можливість відстоювати свої права та інтереси не лише самостійно, а й за допомогою адвоката у ч. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 19 жовтня 1973 року.

Крім того, це одна з основних конституційних гарантій, що прямо передбачена у ст. 59 Основного закону України, а саме «кожен має право на професійну правничу допомогу» [1]. Згідно з частиною другої статті 8 Кримінально-виконавчого кодексу України засудженому гарантується право на правову допомогу, консультації з захисником, адвокатом. Можна додати і вислів Я. М. Жукорської, що на національному рівні неодмінним елементом механізму захисту прав людини є адвокат [2].

Виходячи з вище перерахованих статей нормативно-правових актів, можна зробити висновок про необхідність виникнення взаємовідносин між слідчим та стороною захисту, що будуть становити невід'ємну частину процесу розслідування кримінальних правопорушень.

Розглядаючи поняття відносин, співробітництва між людьми, не можливо уникнути такої категорії як етика. Це необхідна професійна якість, що на законодавчому рівні закріплена як вимога до захисника, яка є гарантом довіри до всього інституту адвокатури. Зокрема, відповідно до ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися правил адвокатської етики. Адже, професія адвоката передбачає високі стандарти до такої особи, правил поведінки, спілкування не лише з клієнтами, а й з судом та учасниками процесу, з колегами, з посадовими особами та іншими органами.

Крім того, в багатьох випадках саме етична обізнаність, високі моральні якості можуть стати наріжним каменем для вирішення конфліктних ситуацій.

Основним джерелом, нормативним документом, який регулює і встановлює етичні вимоги до сторони захисника є Правила адвокатської етики.

Історія їх створення пов'язана з діяльністю Спілки адвокатів України, а саме під час засідання 12 січня 1991 року постало питання про створення такого кодексу. Зрештою, в 1999 році було схвалено перші такі Правила. 15 лютого 2019 року були доповнені крайні зміни до чинних Правил адвокатської етики.

Отже, розглянемо конкретніше відносини, які виникають між слідчим та адвокатом та етичний вміст в них.

Як уже зазначалося, здійснюючи професійну допомогу щодо захисту, представництва клієнта та надання інших послуг адвокатської діяльності, адвокат взаємодіє зі слідчим та й іншими представниками правоохоронних органів. В ст. 46 Правил адвокатської етики закріплено загальні засади таких відносин з урахуванням специфіки статусу та процесуальних форм взаємодії з ними [3].

Проте, більшість слідчих до цього завдання, виконання якого входить до їхніх обов'язків (адже досудове розслідування становить невід'ємну частину кримінального провадження) відносяться м'яко кажучи прохолодно, а деякі не беруть до уваги взагалі.

Таке відношення до сторони захисту спотворює зміст розслідування, надаючи йому лише обвинувачуваний характер. Проте, сам факт підозри не звільняє слідчого від обов'язку достеменно перевірити докази на яких обґрунтовано підозрювання. У випадку не підтвердження статусу – зняти обвинувачування, а у разі неповного – змінити в сторону пом'якшення.

Забезпечення слідчим захисту невинних гарантує дотримання конституційних прав громадян і має також важливий політичний зміст. Таким чином, сторона захисту не перешкоджає, ускладнюючи ведення розслідування, а навпаки передбачає, сприяє йому. Адже існує один з основоположних принципів, яким і мають керуватися сторони розслідування – принцип презумпції невинуватості, що закріплений у статті 62 Конституції та інших нормативно-правових документах.

Розглянувши моменти ставлення слідчого до інституту захисту, можна перейти до відносин з конкретною особою, яка його й представляє.

Практика показує, що є два можливих варіанта розвитку цих взаємовідносини – у межах від спільного контакту до конфлікту сторін. З одного боку, коли слідчий взаємодіє з адвокатом, який обізнаний в своїй справі, суворо дотримується норм, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», змісту складеної присяги, Правил адвокатської етики, то, в такому випадку, слідчий буде налаштований на досягнення істини, справедливого ведення розслідування, а співпрацю з адвокатом буде розглядати як діяльність, яка сприяє об'єктивну розгляді справи. Крім того, буде відноситися до нього не як до противника, а як до союзника у спільному ділі, для досягнення спільної мети.

Зовсім інша справа, коли адвокат розуміє протиправність діяння свого підзахисного, вступає з ним в таємну змову, тоді вже можна сказати, що

захист обвинуваченого перетворюється у виправдовування кримінального правопорушення. Крім того, в даній ситуації часто прослідковується навмисне викривлення об'єктивно-логічної перспективи розгляду справи, що призводить до зміни ролей потерпілого та обвинуваченого.

На жаль, в наш час таких випадків сучасна юридична практика знає чимало. Незважаючи на такі моменти, дві сторони однаково мають взаємодіяти та співпрацювати. Проте, стає явним, що слідчий буде вимушений лише формально дотримуватися процесуальних норм та прав захисту відповідно до закону.

Зрозуміло, що між цими категоріями осіб особливого товаришування нема. Однак, адвокат в процесі своєї діяльності повинен вибудовувати так своє спілкування, створити прагматичні відносини зі слідчим і обернути їх у свої переваги для забезпечення захисту клієнта. Але варто і тут звернути увагу на певні моменти!

Потрібно надавати пріоритет не законним інтересам клієнта, а законності засобів його захисту. З цього приводу можна влучно назвати слова А. Ф. Коні: «Високі цілі правосудного захисту суспільства і особи від несправедливого звинувачення повинні бути досяжні тільки етичними способами і прийомами...[4]

Існують випадки, коли слідчий може стати ядром непорозуміння. При низькій ефективності та якості розслідування, фактично адвокат займає місце слідчого, самостійно збирає всю доказу базу та необхідну інформацію, при цьому останній використовує її для обвинувачення та притягнення до відповідальності.

Слід зазначити, що адвокат – це не лише фахівець у справі захисту, а й людина, яка вміє надати психологічну допомогу та морально налаштувати свого клієнта до проведення слідчих дій. Не кожна людина, навіть зі стійкою психікою, зможе витримати тиск, який на нього здійснюють. Трапляються випадки, коли за декілька хвилин до початку допиту людина спокійно налаштована, йде на контакт, але варто тільки розпочати, як захисник розуміє, що його клієнт починає нервуватися, замикається в собі і навіть боїться того, хто його допитує. В даному випадку варто показати, що все добре та під контролем, приводу для паніки немає. Проте, досить часто фахівці про це забувають та не приділяють належної уваги. Крім того, часто слідчий за відсутності сторони захисту обвинуваченого намагається змусити останнього визнати вину, незалежно від того скоював він злочин чи ні, аргументуючи це тим, що будуть пом'якшені міри покарання.

З іншого боку, трапляються випадки порушення норм зі сторони адвокатів. Так, наприклад, вони часто порушують порядок допиту свого клієнта, не дають останньому відповідати по суті питання слідчого, коректуючи його відповіді або взагалі «перетягують ковдру» на себе

і дають відповіді самостійно. І як в результаті, дають привід слідчому засумніватися в правдивості фактів, які надають обвинувачений та його сторона захисту.

З переглянутої літератури, до вищезгадуваних претензій слідчих до адвокатів, можна додати й таку: високий відсоток неявки без поважних причин на слідчі дії або на ознайомлення з матеріалами кримінальної справи, некоректну поведінку адвоката по відношенню до осіб, які здійснюють розслідування справи.

Підсумовуючи, я рахую, що виховання високих морально-етичних і професійних якостей представників юридичної професії і спеціальностей – необхідне і одне з головних завдань сьогоденного професійного навчання.

Список використаної літератури:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141.
2. Можайкіна О. Міжнародно-правове регулювання адвокатської діяльності. С. 27
3. Правила адвокатської етики: Затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text>
4. Яновська О. Співвідношення мети та засобів як етична проблема адвокатської діяльності. // 14 березня 2017 р., № 12 (562) Юридична Газета. С. 38-39.

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» ***Кубаєнко Андрій Володимирович***